

Benczédi Gergely

1839—1906

Születésének 100-ik évfordulója alkalmából idézzük emlékét. Tesszük ezt nagy kegyelettel okulás céljából: az unitárius anyaszentegyházat a Benczédi Gergelyek hűsége éltette a múltban és fogja éltetni a jövőben is.

Ott született, azon a tájon, ahol „szébb még a fűzfaág is, mint máshol a gyöngyvirág is“, az udvarhelymegyei Felsőbencéden. Ugy indult neki az életnek, mint sok más harisnyás székely gyermek: az apja bévitte Keresztúrra, megmutatta neki a kollégiumot s ezt mondta: „no fiam, aztán ember legyen belőled“. Lett is. Saját szorgalmából, jóformán minden hazai segítség nélkül tartotta fenn magát és tanult nemcsak Keresztúron, hanem Torockón, Tordán és Kolozsváron is. Sőt, még Göttingába és Londonba is kijut és itt a derék székely fiú nevét még a világhírű „*Times*“ is följegyzi: tudtul adja, hogy Benczédi Gergely a „*University College*“-t kitüntetéssel végezte.

A természettudományok kedvelője volt s így lett belőle nagy természetbarát: turista. Gyalog járta be nemcsak a szép Erdélyországot, hanem a nagy magyar Alföldet is és kutatta fel Szent István birodalmának csaknem minden természeti szépségét. A természet iránt való nagy szeretete és turista hajlama egyik munkájában még ma is él.

1866-ban tanárnak választották a kolozsvári kollégiumhoz és ettől kezdve halála napjáig, mint tanár, majd mint igazgató, közpénztárnok és a kollégium pénztárnoka szolgálta az unitárius anyaszentegyházat bámulatba ejtő nagy szorgalommal és hűséggel. Életeleme volt az egyházért

való kemény munka, melynek jutalmát soha sem várta, sőt még az elismerés külső jelét is elutasította. Ő maga sohase akart érvényesülni, a háttérben dolgozott csendesen, keményen s csak akkor lépett előre, ha a közérdek parancsolta. Szinte emberfeletti volt szorgalma. Sohase akadt ideje szórakozásra. Dolgozott szakadatlanul, akkor is, amikor mások pihentek, vagy vig társaságban töltötték az időt. De talán még szorgalmánál is nagyobb volt szerénysége, mellyel személyének értékét mindig gondosan eltakarta.

1871-ben a jó Isten rendelte melléje élettársul Mikó Klárát, a halhatatlan emlékű Mikó Lőrinc leányát. A sors súlyos csapásokat mért családjára. Hat gyermeke közül négyet elveszített. Hitének ereje azonban soha meg nem tört, munkakedve meg nem landkadt. Sőt, a munkából merített új meg új lelkiezőt.

Szigorú tanár volt. Madáchtól tanult: „Nem az szeret, ki a hibáknak hízeleg“. Ugy szerette az ifjúságot, mint szíve jobbik felét s ezért szigorúan osztályozott s ha kellett büntetett. Szívügye volt a szorgalmas és törekvő ifjúság segítése. Ebből a célból alapokat létesített, egyesületeket szervezett, megszerezte játszó helynek a kismezőt és megreformálta még a diák majálisokat is, hogy minél szebben sikerüljenek és több jövedelmet hozzanak az ifjak megsegítésére.

Az időt, melyet a kolozsvári unitárius kollégium szolgálatában, mint tanár és igazgató töltött, az unitárius tanárok hőskorának lehetne nevezni. Hősi erő kellett ahhoz, hogy valaki olyan anyagi javadalmakért tudjon szolgálni a muzsáknak,

amilyent akkor szegény egyházunk tanárainak nyújtani tudott. Természetesnek látszik, hogy azok, akiket jobb körülmények közé hívtak, engedtek is a hívásnak. Benczédi Gergelyt is hívták és pedig nem kisebb helyre, mint a kolozsmonostori gazdasági akadémia tanári katedrájára. Ő azonban a szegény egyház szolgálatában maradt. Nem tudta elfelejteni, hogy neveltetését s azt hogy ember lett belőle, ennek a szegény egyháznak köszönhetette. Befolyásolhatta elhatározásában apósának, Mikó Lőrincnek az esete is, ki a Bach korszak idején feladta nagyjövedelmű ügyvédi irodáját és beállott a kollégiumhoz csaknem semmiért tanárnak, hogy így a tanári létszám meglegyen s az intézetet be ne zárják.

Benczédi Gergely lelkének alapérzése a hála volt. Ez ösztönözte őt szinte emberfeletti munkára egyházáért. Ezért teszi rendszeressé a kollégiumban a „jóltevők emlékünnepét“, hadd tudja meg az ifjúság, hogy csak az a nemzedék méltó a jótéteményre, mely nemcsak élvezi, hanem meghálálni is kész és képes is. Az egyház nagyjainak arcképét megfesteti és kifüggeszti a nagy hallteremben, hogy az ifjúságot így is hála tanítsa. Személyes hálát érzett mindazokkal szemben, akik az egyházzal valami jót tettek, mintha vele tettek volna azt. Kevesen tudják azt, hogy a Berdecipó is, melynek íze még ma is a szánkban van és hála indít, részben Benczédi Gergelynek köszönhető. Csifó Salamontól hallottam s később Albert Dénes bácsi is megerősítette azt, hogy a Berde Mózsa fejedelmi hagyatékával Benczédi Gergely nélkül bizony baj lett volna. Nem azért, mintha

Berde Mózsa ingadozott volna szándékában, hanem más okok miatt.

A hálaérzet mellett a takarékoság volt a másik jellemvonása. Apósáról írta, de mint pénztárosra reá is tökéletesen talált: „A Status pénztét jobban félti, mint talán lelke üdvösségét is“. A „stabilis fundus“ az a közalap, melyből minden jó és nemes célra jutott, kettőjüknek volt köszönhető.

Nagy titok, hogy sok irányú gyakorlati elfoglaltsága mellett, miként tudott irodalmi munkásságára is időt szakítani. A kollégium történetének, Berde Mózsa életrajzának és a Keresztény Magvetőben megjelent cikkeinek megírásához szükséges időhöz csak a pihenésről és a szórakozásról való lemondás árán tudott hozzájutni.

Mikor munkásságát ünnepies keretben akarták egy alkalommal méltatni, kitért előle és ezt mondta: „Kötelességet teljesítettem, tehát érdemet nem szereztem. Nincs tehát helye az ünneplésnek.“ A nagy emberek tulajdonsága az, hogy önmagukat leértékelik. Benczédi Gergely nagy ember volt. Kötelességteljesítés közben emelkedett az unitáriusok nagyjai közé. Emlékét egyenes leszármazottjai, a Benczédi és a Nyiredy családok mellett kegyelettel áldják mindazok, akik ezt a kicsi és szegény unitárius anyaszentegyházat, melyért ő életét adta, szívből és igazán szeretik.

Dr. Csiki Gábor